

ČLÁNKY A STUDIE

*Petr Vědra***Listiny z roku 1345 o dolování v okolí Jemnice**

Po smrti Václava III. roku 1306 zavládlo na domácí politické scéně neklidné období. Zánik přemyslovské dynastie a časté změny na českém trůně (Rudolf Habsburský 1306 – 1307, Jindřich Korutanský 1307 – 1310) uvolňovaly vysoké české aristokracii cestu vedoucí k ovládnutí moci ve státě. Zároveň tento její boj o moc pomáhaly zdůvodňovat tím, že ve skutečnosti je veden proti cizincům držícím mnohé vysoké úřady. Na základě toho byl i Jan Lucemburský, jako král cizinec, nucen brzy po své inauguraci vyhlásit tzv. volební kapitulaci jako projev smluvního vyjádření pravidel vlády s velkým podílem české vysoké aristokracie. V prvních letech své vlády se také on opíral o cizí aristokracii, kterou obsazoval do vysokých úřadů. V důsledku toho nastalo období boje za úplnou hegemonii domácího panstva, které vyvrcholilo tím, že roku 1315 všichni cizinci z vysokých úřadů odešli. Jan Lucemburský byl plně pod vlivem Jindřicha z Lipé, který se fakticky ujal vlády v Čechách. Na Moravě se Jan z Vartenberka stal moravským podkomořím. Postavení Jindřicha z Lipé se ještě upevnilo po bitvě u Holíče, ve které zabránil zajištění Jana Lucemburského. Proti vlivu Jindřicha z Lipé brojila Eliška Přemyslovna. Vliv Jindřicha z Lipé, českých a moravských pánů to však již neovlivnilo. Eliška Přemyslovna nakonec definitivně odešla z domácí politické scény roku 1319. Jan Lucemburský opustil zemi a začal se angažovat v evropské politice, která mu začala přinášet větší úspěchy, než politika česká. Tato jeho činnost však byla finančně velmi nákladná. Zdroje k ní získával nejen v zahraničí svojí pragmatickou politikou, ale obracel se často i do českých zemí. Zastavoval nejen královské majetky, ale také za vysoké úplaty propůjčoval úřady a uděloval práva. Tak se zejména výnosné úřady ocitaly v rukou domácích, ale také zahraničních věřitelů. V důsledku tohoto počínání se hospodářský život příliš nerozvíjel.

Naproti tomu jeho syn Karel, již jako moravský markrabě, se snažil o konsolidaci stavu země. Z královského majetku zůstaly jen trosky. Zpočátku se střetával s odlišnou vůlí otce na uspořádání stávajících poměrů. Z královského majetku zůstaly jen trosky. První oporou mladému markraběti byla skupina českých šlechticů, kteří ho přivedli do českého království. Jako výraz vděku obdrželi mnozí z nich vysoké úřady. Například Vilém z Landštejna, který již zastával v letech 1333-1336 úřad královského podkomořního, vykonával v letech 1345 – 1351 úřad zemského hejtmana na Moravě a v letech 1351 – 1356 úřad nejvyššího purkrabí. I když zemská správa byla plně v rukou vysoké aristokracie, česká šlechta nebyla jednotná. Bylo to způsobeno tím, že některé rody mocensky sílily, zatím co jiné zůstávaly v pozadí. Obdobná situace byla mezi církevními feudály s výjimkou některých ekonomicky silných církevních ústavů. Toto rozložení sil ve společnosti pomohlo získat Karlovi postupně autoritu a rozhodující postavení v zemi. Pomáhala mu k tomu také skutečnost, že na rozdíl od svého otce nebyl jako syn Elišky Přemyslovny vnímán v zemi jako cizinec. Postupně likvidoval finanční pohledávky, které vázly na zastavených královských hradech, městech i jiném královském majetku. Stabilnější oporou mu bylo v Čechách i na Moravě postavení silných klášterů a církevních institucí (kapituly, biskupství), jimž uděloval privilegia, jakož i správní a soudní au-

tonomii. Obdobně se snažil získat svůj vliv i ve významných českých a moravských královských městech.

Také v hornictví a horní správě se Karel nejprve snažil eliminovat vliv cizinců, který jim plynul z horních úřadů. V důsledku toho byly otevírány nové doly, ale také i ty, ve kterých se již pro malou rentabilitu netěžilo. Celé důlní oblasti nebo i jednotlivá horní díla, jež byla zastavena Janem Lucemburským, vykupoval ze zástav. Horní osady a hornická městečka, pokud to jen bylo možné, byly povyšovány na plnoprávná horní města a udělovány jim četné výjimky, které měly umožnit zapojení městského patriciátu do horního podnikání. Týkaly se např. privilegovaných úkonů horní správy, jako bylo přidělování městských lánů, jejich vyměřování apod. Prolamovaly tak výsadní postavení a práva úředníků jihlavské či kutnohorské horní správy, které vykonávali již od dob přemyslovských panovníků. Jednalo se o systematický a cílevědomý proces, který měl vést k opětovnému posílení panovnické moci, ozdravení královských financí a posílení předpokladů k důlnímu podnikání domácích těžařů.

Do tohoto procesu zapadají také prospektorské práce a otevření nových dolů ve Štítkách v oblasti Želetavy. Tato činnost se dotýkala i Jemnice, tehdy menšího královského města, jehož význam je spojován s hornictvím provozovaným v dolech v okolí města. Doly však měly málo rentabilní těžbu pro její vysoké náklady a omezené zdroje těžené horniny. Také Jemnice byla Janem Lucemburským roku 1331 zastavena bitovským Lichtenburkům. Z této zástavy ji na Janův příkaz vykoupil roku 1335 markrabě Karel a udělil jí v roce 1345 významné privilegium, týkající se horní správy v nově otevřených dolech v již zmíněných Štítkách. Listina o tom byla vydána v Brně dne 6. června 1345.¹ Z téhož dne pochází listina, kterou z pověření markraběte vydal Vilém z Landštejna.² Ta udělená práva potvrzuje v místě zvaném *Gezycky*. Obě listiny jsou psány latinsky. Originál první z uvedených listin je uložen ve Státním okresním archivu Třebíč, pobočka Moravské Budějovice, v archivním fondu města Jemnice pod inventárním číslem 2. Originál druhé z uvedených listin se nedochoval. Nebyla a není součástí archivního fondu města Jemnice. Byla údajně objevena zemským archivářem Horkým v registratuře jemnického panství při jeho studijní cestě tehdejší znojenský krajem a publikována byla v CDM v roce 1858. Někteří autoři na tuto listinu odkazují.³ Jiní poukazují na její podezřelý původ a na neobvykle shodné datování s předchozí listinou i na okolnost, že z této listiny vycházejí pouze badatelé, kteří čerpali z prací historiků Horkého nebo Volného a dedukci uzavírají, že by tato listina mohla být falzifikátem.⁴ Český překlad listiny markraběte Karla byl pořízen Floriánem Zanáškou a je otištěn v publikaci *Založení a zlatá doba Jemnice*.⁵

Obě jsou velmi významné svým obsahem. První z obou je hodnověrnou písemnou zprávou, která dokládá existenci jemnického hornictví, když písemná zpráva o něm z roku 1227, která byla dlouho považována za první doklad existence horního regálu v českých zemích, se ukázala jako Bočkův falzifikát.⁶

Jako důvod k vydání Karlovy listiny je uvedeno zlepšení horní správy. Výsady udělené jemnickým měšťanům lze zařadit do následujících skupin. Především to bylo právo, které se týkalo tzv. měřené hory, tzn. právo určit podmínky pro vypočtení výměry, jakosti, dělení ohraničení a právo přidělit díly majitelům v nově otevřených zlatých dolech okolo vsi Štítka a v kterýchkoli jiných horách, ať se v nich dolovalo na cokoli, aniž by došlo k újmě urbury. Dále byli obdařeni veškerými výsadami, které se týkaly tzv. měšťanských lánů, a to jak ve starých lomech, tak v dosud neporušených pozemcích, tj. v místech, kde dosud nebylo s těžbou započato. Pokud by bývaly některé doly vyžadovaly mnoho práce a značné náklady spojené s obtížným odčerpáváním vody, bylo jim dovoleno této práci se ujmout za podpory horní správy a s výhodnějšími smluvními podmínkami, než jaké tehdy v horním právu platily. Co se horních práv a úmluv týkalo, mělo být považováno za správné, důvodné a ve všem příja-

telné, cokoli jemničtí měšťané pro dobro města a urbury učiní. Kromě uvedených práv byli na území okolo města obdařeni stejnými přednostmi a právy, které měli jihlavští měšťané v horních výsadách, ať se jednalo o štoly nebo pouhé jámy. Zemskému hejtmanu a jeho úředníkům se v závěru nařizovalo, aby udělená práva jemnických měšťanů, jakmile o to požádají, chránili proti komukoliv.⁷

Dikce listiny nezavdává pochybnosti o obsahu udělených výsad. To však již zcela neplatí o jejich interpretaci. Lze se důvodně domnívat, že východiskem pro ni se stal zmíněný překlad listiny, v němž je větné spojení *ad laneos vulgariter dictos Purgerlehen spectat* uváděno ve významu purkrechtních neboli zákupních lánů.⁸ V odborné literatuře se také objevuje interpretace postoupených práv markraběte k lánům na „hradském lénu“.⁹

Uvedené významy však nevystihují popisovanou problematiku, odklánějí se od obsahu listiny a směřují do obecných vztahů emphyteuse. Překladová terminologie nasvědčuje tomu, že bylo použito obecného pojmu purkrechtního či zákupního práva. Burgrecht (odtud purkrecht, zákupní právo či podací právo) obecně vyjadřoval charakteristickou stránku právního vztahu mezi pozemkovou vrchností a novými osadníky a upravoval právo dědičného pachtu. Takové vztahy se odehrávaly zejména tam, kde se na venkově zakládala nová rolnická sídliště s kolonisty a v souvislosti s tím se ujednávaly právní modalities vztahu mezi pozemkovou vrchností a zástupcem nových osídlenců, tzv. lokátorem. Ten měl za úkol zejména rozměřovat kolonizovanou půdu na usedlosti, jimž se říkalo lány a ty vhodně rozdělit mezi osadníky. Odtud Burglehen. Propůjčení lánů na hradském lénu je interpretací nejasnou.

Pro výklad použitého výrazu *purgerlehen*, neboli *burgerlehen*, je nutno vycházet z obsahu listiny a vnímat jej jako výraz, který vyjadřuje vztahy uvedené v listině. Z tohoto důvodu je zapotřebí hledat mezi odbornou terminologií používanou v tehdejší horní správě, popřípadě v hornictví a související s tzv. měřenou horou. Jihlavské horní právo zaručovalo prioritu nálezci rudné žíly. Vyměřování dolového pole byla událost, ke které docházelo teprve tehdy, když nálezová jáma už byla tak hluboká, že při práci muselo být použito vrátku (rumpálu). Za poplatek bylo nálezci vyměřeno dolové pole obdélníkového tvaru, jehož středem byl střed rumpálu. Délka tohoto dolového pole činila 3 ½ lánů po obou stranách rumpálu, tj. celkem 7 lánů. Široké bylo 4 ½ lánů. Jeden důlní lán měřil 7 horních láter po cca 2 metrech. Celková výměra dolového pole tedy činila přibližně 98 m x 64 m. Na něm musel nálezce založit tři šachty. Po jednom lánů z každé strany bylo přiměřeno králi, popřípadě pozemkové vrchnosti a měšťanům báňského města jako tzv. královské a měšťanské lány. Tento obyčej však v 15. století zanikl.¹⁰ Z lánů plynuly jejich držitelům nároky na užítky v podobě podílů na vytěžené rudě, ať již to byla 1/8, počátkem 14. století 1/10 nebo 1/32.¹¹ Listina tedy nepochybně pojednává o přidělení práv plynoucích z tzv. měšťanských lánů, a to jak ve starých dolech ve Štítkách, tak na tamních pozemcích, kde se dosud nedolovalo, ale dolování bylo zamýšleno, neboť tam byla nalezena ruda. Kromě toho měli jemničtí právo díly vyměřit a určit podmínky pro vypočtení jejich výměry, měli právo díly přiřknout jejich majitelům a stanovovat další související podmínky, které zvykově tehdy náležely k horám. Měšťané, jimž takové právo svědčilo, s přidělenými lány mohli disponovat a v rámci těchto dispozic je propůjčovat za úplatu případným zájemcům o těžbu. Odtud se v novějším významu tohoto slova v 16. století nazýval lehen propůjčkou.

Z téhož dne, tj. 6. června 1345, pochází listina Viléma z Landštejna, která donaci markraběte Karla potvrzuje v místě zvaném *Gezycky, in aurifodinis in loco qui vulgariter Gezyckach dicitur*. Vykazuje tak souvislost s předchozí listinou. Rychtáři a konšelům města Jemnice se dává právo počínat si v nově otevřených dolech stejně jako si počínají ostatní obyvatelé měst, kteří byli majiteli dolů.

Odbornou literaturou je termín *Gezycky* interpretován v různých podobách, zejména v podobě Gezičky, Jezičky, Jezičky, Jazyčky, Vězičky nebo také i Štítečky, vesměs významově jako

pomístní nebo místní jméno.¹² Jakékoliv pokusy o jeho určení doposud nepřinesly výsledek. Nejisté určení místa spolu s již uvedenými důvody o nálezů listiny vedou i k názoru, že listina může být falzifikátem. Připouští se však také, že mohlo jít o pojmenování místní trati ve Štítkách.

Tak jako v předchozí listině markraběte Karla, také tyto interpretace opomíjejí souvislosti, za kterých byla listina vydána. Jestliže listina Viléma z Landštejna vykazuje souvislost s předchozí listinou, je nutné interpretaci jejího obsahu hledat rovněž v odborné terminologii používané v tehdejší hornictví. Jestliže se uvádí, že výrazu bylo používáno obecně, znamená to, že se nejspíše jednalo o pojmosloví odborné hornické terminologie, které v mnoha případech bylo komoleno češtinou užívanou haviři v každodenním pracovním životě tak, že se posléze obecně vžily tyto zkomolené odborné hornické termíny. Z uvedeného vyplývá, že lidovou mlouvou hornickou používaný výraz *Gezycky* se nápadně podobá v hornické odborné terminologii používanému německému výrazu *Geschicken*. Obě listiny se zmiňují o nově otevřených dolech. Otevření nových dolů nepochybně předcházelo průzkum s cílem zjistit rozsah a kvalitu zrudnění. Nejdříve tedy muselo být nalezeno ložisko rudy. Ten kdo jej hledal, musel kutat. Ten kdo kutal a přišel na dobytelné ložisko rudy, dal je podle práva prohlédnout městskými přísaznými nejbližšího báňského města, kteří zjistili jeho jakost. Teprve poté mohl nálezce žádat o propůjčku. Ruda se však nevyskytovala pouze v žilách nebo ložích. K hlavní žile se přikláněly nebo se od ní odkláněly drobné žilky, tzv. odžilky nebo odmrsky, pro které bylo několik německých výrazů. Nejběžnějším byl *Trum – Erz*. Pro označení malých žilek se užívalo názvu *Klüffte*. Byly to žilky, které byly silné asi jako střenka nože nebo o něco málo širší a měly svůj vlastní směr a tzv. výchoz jako běžné žily. Svoji povahou to byly rozsedliny a trhliny, které nemusely být v určitém revíru ve směru žil vyplněny rudou. Tomu také odpovídal původní význam slova *Klufft* (rozsedlina, trhlina, prasklina, puklina). Dalším výrazem používaným pro označení žilky byl výraz *Geschicke*. Byly to ušlechtilé žilky, které se přikláněly k hlavní žile a shlukovaly se. Někdy také hlavní žilu zušlechtovaly. V hornické mlouvě se říkalo: *Herr Gott Himlische Vater der Die Gänge und Klüffte schafest sie schönen Geschicken heredlest*. Starší horníci se domnívali, že přiklánějí-li se k žile ušlechtilé odžilky, a to i takové, které se daly stěží rozpoznat a směřovaly-li s žilou do hloubky, bude mít žila určité hodně rudy. Kromě uvedeného významu bylo výrazu *Geschicke* užíváno také jako pojmenování vzorku zaslaného k určení kvality rudy. Tímto výrazem byla také označována náplň přirozených prasklin obsahujících rudu, nebo se tak také nazývaly žíly souhrnně.¹³ S největší pravděpodobností se tedy může v této listině jednat o to, že obecně vžitým výrazem *Gezycky* mohlo být označováno místo, které se vyznačovalo specifickým zrudněním žil v nově otevřených dolech ve Štítkách. Vytěžením rudy toto specifikum zaniklo a označení místa výrazem *Gezycky* se přestalo užívat. Z tohoto důvodu je v pozdější době nemožné takové místo ve Štítkách nebo v jejich okolí nalézt. Užití německého odborného výrazu tehdejší hornické terminologie *Geschicken*, upraveného do výrazu užívaného obecnou mlouvou hornickou v podobě *Gezycky* může nasvědčovat také tomu, že objevitel listiny ji v roce 1826 mohl mít v ruce a opsat. Použití lidové podoby specifického odborného výrazu předpokládá důkladnější orientaci v hornické odborné terminologii a její lidové podoby. Bez takové průpravy by případný falzifikátor jen stěží takového výrazu v listině mohl použít. Její „zmizení“ lze popřípadě přičíst následkům devastujícího požáru, který v roce 1832 zachvátil celé město. Stopy po ohoření jsou patrné i na některých listinách, které tuto pohromu přežily. Také vydání této listiny Vilémem z Landštejna, nejvyšším zemským úředníkem na Moravě, nemusí být odmítáno. V uvedené době se vyskytují, byť sporadicky, listiny, které jménem markraběte vydávali jeho úředníci.¹⁴

S oběma uvedenými listinami souvisí listina vydaná v Brně 22. srpna 1345, kterou markrabě Karel potvrdil jihlavským měšťanům výsady, které jim v roce 1272 udělil Přemysl Otakar II. pro

doly u Ústí (Sezimovo Ústí) a v oblasti mezi Jihlavou a Ústím.¹⁵ Jednalo se o právo vykonávat horní správu, zejména vyměřovat dolová pole a přidělovat díly. Kromě toho byla potvrzena jihlavským tatáž práva na Moravě tak, že je vykonávali v obvodu čtyř milí okolo města a nově, jak je v listině uvedeno, zvláště k měšťanským lánům v nově otevřených dolech ve Štítkách. Tim jemničtí významnou část svých práv ve Štítkách pozbyli. I když jim byla horní správa odňata, nedotýkalo se to jejich práva zde dolovat, ani práva odvodňovat doly a odčerpávat z nich vodu za shora uvedených podmínek. Tatáž práva jim zůstala i v dolech v okolí Jemnice.

Z uvedených listin vyplývá protichůdné stanovisko markraběte Karla, které se projevilo udělením horní správy v nově otevřených dolech ve Štítkách různým příjemcům v tak krátkém časovém období, jakým jsou necelé tři měsíce. Tuto jeho vůli je možno interpretovat i tak, že Štítky byly s největší pravděpodobností odedávna ve sféře vlivu jemnických těžařů. Udělením výsad v oblasti horní správy jemnickým měšťanům mělo být dosaženo zlepšení horní správy v této oblasti, avšak současně tím došlo k průlomů do horní správy jihlavské. Jihlavští pak vahou své autority, kterou byli nadáni v oblasti horního práva a horní správy, mohli původní rozhodnutí zvrátit ve svůj prospěch. Nespokojili se s původním obecným a neurčitým vymezením „širšího obvodu okolo města“, ale takto vymezené teritorium jim bylo upřesněno vyjádřením, že se jedná o obvod čtyř milí okolo města. Výslovné uvedení Štítek, zvláště s přihlédnutím ke krátkému období mezi vydáním obou listin, mohlo znamenat preventivní vyloučení případného kompetenčního sporu mezi oběma uvedenými příjemci o výkon horní správy v této oblasti. Na druhé straně je však nutno konstatovat, že tato listina právo těžby neovlivňovala. Z toho důvodu lze očekávat, že právo těžby bylo i nadále ponecháno jemnickým těžařům, řídili se však nadále horní správou jihlavskou. Kromě toho jim zůstalo zachováno také právo vykonávat speciální vysoce specializované profesně náročné práce, jako odvádět a odčerpávat vodu z dolů v celém důlním území ve Štítkách. Při této činnosti mohli spoléhat na výhodnější smluvní podmínky, než ty, které platily v tehdejších horním právu. Jestliže při tom mělo být považováno za důvodné, správné a ve všem přijatelné co učinili, museli náležet mezi zkušené a odborně zdatné, neboť se jednalo o specializovanou a vysoce profesně náročnou práci.¹⁶ Jejich zkušenost současně poukazuje na jejich dlouholetou činnost v tomto oboru, čímž také odkazuje na dlouhodobou existenci dolů v okolí Jemnice.

Závěrem lze popisovanou problematiku shrnout tak, že uvedené listiny přispívají významnou měrou k poznávání historie dolování rud v okolí Jemnice. Důvodem pro jejich vydání bylo zlepšení tehdejší úrovně horní správy. Z tohoto obsahového rámce listiny nevybočují. Vzhledem k tomu je tedy nutno interpretovat výraz *Purgerlehen*, použitý v listině markraběte Karla v uvedeném kontextu, ve významu městský či měšťanský lán a ne obecně ve významu emfiteuse, jako zákupní právo, jak je dosud požíváno. Výklad výrazu *Gezycky* v navazující listině Viléma z Landštejna je ze stejného důvodu nutno hledat v odborné terminologii hornické, kde existuje výraz *Geschicken*, jako pojmenování shluku žil nebo druhu tzv. odžilek obsahujících specifickou kvalitu zrudnění.

Poznámky

- 1 Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae (CDM) VII, s. 444, č. 609.
- 2 CDM VII, s. 443, č. 607.
- 3 MARTÍNKOVÁ, L.: Zeměpanské konfirmační a konsensní listiny z lucemburské doby pro moravské příjemce, Spisy MÚ v Brně, FF č. 348, Brno 2003, s. 150, poznámka č. 75
- 4 CHALOUPKA, G.: Jemnice do počátku 16. století, VVM VII, 1952, s. 1 – 17, 49 – 57, 97 – 107, zejména str. 15–16.
- 5 Jech, F.: Založení a zlatá doba Jemnice, Jemnice 1928, s. 69 – 70. Překlad Floriána Zanášky.
- 6 Jde o druhý Bočkem podvodně rozšířený text listiny Přemysla Otakara I. ve prospěch bitovského kastelána Petra z r. 1227, otištěný z údajného opisu louckého kláštera, který krom Bočka nikdo jiný neviděl,

- v CDM II, s. 184, č. 180. Prává předloha, ovšem bez obdarování třemi vesnicemi a zmínky o jemnickém dolování, je publikována v edici Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae (CDB) II. S. 303, č. 305.
- 7 Jech, F. Založení, s. 69 – 70.
 - 8 Tamtéž.
 - 9 Inventář fondu Archiv města Jemnice, listiny týkající se města a jeho městské správy, inv. Č. 2. SOA Třebíč 1989, stránky nejsou číslovány.
 - 10 KOŘÁN, J.: Přehled dějin čsl. hornictví, Praha 1955, s. 123 a násl.; HOFFMAN, E.: Jihlavské právo. Havlíčkův Brod 1959, s. 20 a násl.
 - 11 Tamtéž.
 - 12 Např. REICHERT, J.: Spory města Jemnice s vrchností, ČMM 1904, s. 26; CHALOUPKA, Jemnice, s. 20, Tiray, J.: Vlastivěda Moravská. II. místopis. Telecký okres. Brno 1913, s. 195, heslo Hory.
 - 13 KUBÁTOVÁ, L. – PICKOVÁ, V.: K montanistické terminologii 16. a 17. století dochované v archivních fondech, SAP VIII, 1958, s. 65 a násl. a zejména 83.
 - 14 MARTÍNKOVÁ, tamtéž.
 - 15 CDM VII, s. 451, č. 618.
- 16 Již ve 13. století byly rozlišovány tzv. štoly hledací a štoly dědičné. Hledací štola nebyla pouze štolou kutací, ale také sloužila k odvodňování určitého důlního území nebo k jeho otevření. Naproti tomu dědičná štola odváděla vodu a usnadňovala také větrání na dolech celého žilního pásma. Původně i zde platilo ohraničené dolové pole, ale postupně od jeho ohraničení bylo upuštěno. Štolníci měli zvláštní práva. Směli razit štolu cizím dolovým polem. Měli povinnost udržovat štolu od ústí až k čelbě v řádném stavu, aby voda mohla řádně odtékat. Měli rovněž povinnost umožnit průchod štolou těm, kteří jim platili tzv. devátek a čtvrtý peníz. Byla stanovena také pravidla, jestliže při hloubení dědičné štoly přišli na rudu, popřípadě, když dědičná štola překřížila žílu. Jestliže v dolovém poli narazili na rudu ve větší hloubce, než byla dědičná štola, směli ji rubat do přesně vymezené vzdálenosti od štoly. Jestliže narazili na více čeleb, směli brát rudu jen z jedné z nich. Jestliže překřížila štola žílu, měli štolníci nárok jako první nálezci a mohli rubat rudu do vzdálenosti 7 m v nadloží a 7 m v podloží. Měli rovněž nárok na 1/7 rudy od majitelů dolů, které štola podsedla. Viz KOŘÁN, Přehled dějin, s. 132 a násl.